

Urška Gruden *

Monika Govekar Okoliš **

Nives Ličen ***

Izobraževanje starejših na Univerzi v Ljubljani

Education for the Older Adults at the University of Ljubljana

Izvleček

V članku je opisan razvoj izobraževanja starejših na Univerzi v Ljubljani (UL), ki sledi načelom globalnega gibanja Age-Friendly University Global Network (AFU). Teoretski okvir so tvorile raziskave o dolgoživosti in spreminjanju visokošolskega izobraževanja z razvojem tretjega poslanstva univerz. Empirični del raziskave se je osredotočil na proučevanje značilnosti razvoja Modre fakultete (MoF) kot inovativne sodelovalne prakse v terciarnem izobraževanju. Uporabljena je bila kvalitativna metodologija. Podatki so bili zbrani s polstrukturiranimi intervjuji in analizo internega gradiva ter obdelani z metodo tematske analize. Pomembno vlogo pri razvoju MoF na UL so imeli: na makro ravni predvsem nova znanstvena odkritja o dolgoživosti, globalno gibanje AFU, na mezo ravni podpora novi praksi na UL, interdisciplinarno povezovanje med članicami UL, na mikro-ravni zavzetost izvajalcev in motiviranost študentov. Nova praksa v terciarnem izobraževanju je vključujoča, razvija dostopno izobraževanje za osebe, starejše od 55 let, s cilji opolnomočenja starejših in prispeva k razvo-

Abstract

This article describes the development of education for the older adults at the University of Ljubljana (UL), guided by the principles of the Age-Friendly University Global Network (AFU). The theoretical framework is based on research into longevity and the transformation of higher education through the development of the "third mission" of universities. The empirical part of the research focused on exploring the characteristics of the development of the Faculty of Active Wisdom (FAW) as an innovative collaborative practice in tertiary education. A qualitative methodology was employed. Data were collected through semi-structured interviews and the analysis of internal materials, and processed using thematic analysis. The following factors played an important role in the development of the FAW at UL: new scientific discoveries on longevity and the global AFU movement at the macro level; support for the new practice at UL and interdisciplinary networking among UL members at the meso level; and the commitment of practitioners and the motivation of students at the micro level. This inclusive new practice in tertiary education

* Urška Gruden, univ. dipl. pedagoginja, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, e-pošta: urska.gruden@ff.uni-lj.si

** Dr. Monika Govekar Okoliš, red. prof., Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, e-pošta: monika.govekarokolis@ff.uni-lj.si

*** Dr. Nives Ličen, red. prof., Modra fakulteta Univerze v Ljubljani, e-pošta: nives.licen@ff.uni-lj.si

ju humanistično utemeljenega izobraževanja starejših odraslih. Model Modre fakultete kot oblike neformalnega izobraževanja je nastal v sociokulturnem okolju slovenske javne univerze, razvija dejavnosti v okviru tretjega poslanstva univerze, zato lahko ugotovitev prenesemo v podobna okolja.

aims to empower the older adults and contribute to the development of humanities-based education for older adults by developing accessible education for people over 55. The Faculty of Active Wisdom model was developed as a form of non-formal education within the socio-cultural environment of a Slovenian public university, developing activities within its third mission. Therefore, the findings can be transferred to similar environments.

Ključne besede: Univerza v Ljubljani, izobraževanje starejših, dolgoživost, Modra fakulteta, starosti prijazno okolje

Keywords: University of Ljubljana, education of the older adults, longevity, Faculty of Active Wisdom, age-friendly environment

Uvod

Prehod v družbo, kjer je dolgoživost »nova normalnost«, implicira mnogo sprememb,¹ ki vključujejo tudi spremembe v izobraževalnih sistemih. Univerze vse bolj prepoznajo starost kot eno od komponent raznolikosti in inkluzivnosti ter ugotavljajo, da je v starajoči se družbi univerza odgovorna za iskanje novega znanja in praks, zato ne preseneča, da ustanavljajo centre za raziskovanje staranja. Kot so na univerzah v prejšnjem stoletju vznikali centri za proučevanje otroštva, se v tem stoletju dogaja s centri za proučevanje staranja in starosti. Withnall² piše o družbeni angažiranosti univerz pri izobraževanju starejših, Talmage idr.³ o pravičnosti, ker je učenje in izobraževanje človekova pravica tudi v starosti. Leta 2012 je združenje Evropski visokošolski prostor (The European Higher Education Area), katerega članica je tudi Slovenija, sprejelo dogovor, naj populacija študentov na univerzah odraža raznolikost populacije in demografske spremembe v Evropi.⁴ Istega leta je na Dublin City University (DCU) nastalo gibanje Starosti prijazna univerza (Age-Friendly University – AFU). Začetki gibanja

1 Laura Formenti, Davide Cino, Francesca Loberto, Aging and complexity: Reframing older adults' learning through interdisciplinarity lenses, *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 16, 2025, št. 1, str. 75.

2 Alexandra Withnall, Learning in later life: what can universities do?, *Universities and Engagement. International perspectives on higher education and lifelong learning* (ur. John Field, Bernard Schmidt-Hertha, Andrea Waxenegger), London 2016, str. 159.

3 Craig A. Talmage, Rob Mark, Maria Slowey, Richard C. Knopf, Age Friendly Universities and engagement with older adults: moving from principles to practice, *International Journal of Lifelong Education*, 35, 2016, št. 5, str. 540.

4 European Comission, *The European Higher Education Area in 2012. Bologna Process Implementation Report*, 2012, str. 21, 22. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ec-30-12-534> (pridobljeno 23. 8. 2025).

AFU v Sloveniji so na Univerzi v Mariboru, kjer je bil leta 2019 ustanovljen Center za zaslužne profesorje in upokojene visokošolske učitelje. Univerza v Mariboru je leta 2020 postala članica globalnega gibanja AFU. Na Univerzi v Ljubljani (UL) segajo začetki dejavnosti za razvoj starosti prijazne univerze v leto 2020 na Filozofsko fakulteto (FF), ko so pričeli razmišljati o ustanovitvi Srebrne katedre in Modre fakultete po načelih gibanja AFU. Srebrna katedra naj bi združevala upokojene učitelje in učiteljice, Modra fakulteta pa naj bi bila namenjena starejšim alumnom. Prvi načrti so se v naslednjih letih nekoliko spremenili. Senat FF UL je na svoji seji oktobra 2020 potrdil ustanovitev Srebrne katedre. Kot je zapisala pobudnica in prva koordinatorica Srebrne katedre Cvetka Hedžet Tóth, je bil glavni namen pobude »skrb in aktivna udeležba pri negovanju in ohranjanju humanistike«. ⁵ Žal je Tóth decembra 2020 umrla, dejavnosti na Srebrni katedri pa niso zaživele. Projekt Modra fakulteta (MoF) se je začel istočasno kot participativna akcijska raziskava. V študijskem letu 2020/2021 so se povezali učitelji z različnih članic UL (Filozofska fakulteta, Fakulteta za socialno delo, Fakulteta za računalništvo in informatiko, Teološka fakulteta), mladi raziskovalci in starejši alumni (Klubi alumnov UL) ter pričeli pripravo programa za Modro fakulteto. Raziskovalno se je projekt povezal s programsko skupino Pedagoško andragoške raziskave – Učenje in izobraževanje za kakovostno življenje v skupnosti, soglasje za delovanje je podal kolegij rektorja Univerze v Ljubljani maja 2021. Namen tega prispevka je predstaviti značilnosti razvoja prve prakse starosti prijazne univerze na Univerzi v Ljubljani s poudarkom na razvoju Modre fakultete.

Teoretski okvir

Teoretski okvir za razvoj izobraževanja starejših na univerzah je povezan z interdisciplinarnimi raziskavami dolgoživosti in razvojem vseživljenjskega učenja na univerzah. Zamisel vseživljenjskega učenja se je začela uresničevati v 60. in 70. letih prejšnjega stoletja ter je vodila v drugačno organizacijo izobraževalnih dejavnosti v tradicionalnih izobraževalnih ustanovah, kot je univerza, in tudi v kulturnih ustanovah, kot so muzeji. ⁶

⁵ Srebrna katedra, <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/srebrna-katedra> (pridobljeno: 5. 8. 2025)

⁶ Monika Govekar-Okoliš, Educational role and activities of the Slovenian school museum: views, experiences and suggestions of university students concerning school lessons from the past in the study years from 2014 to 2018, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 27 = 51, 2018, št. 3, str. 166.

Monika Govekar-Okoliš, Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov = The importance of museum school lessons for the education of higher education student, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 30 = 54, 2021, št. 2, str. 279.

Monika Govekar Okoliš, *Zgodovina izobraževanja odraslih na Slovenskem: 50 let andragogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani=History of adult education in Slovenia : 50 years of andragogy at the Faculty of Arts, University of Ljubljana*. Ljubljana: Založba Univerze, 2024, str. 19, 23.

Izobraževanje starejših na univerzah

Izobraževanje starejših na univerzah je ponekod del centrov za vseživljenjsko učenje, ponekod je del odprtih univerz, ponekod pa so to samostojne enote, ki so organizirane kot univerze za tretje življenjsko obdobje⁷ ali pa po načelih starosti prijaznih univerz. Raziskovalci izpostavljajo potrebe po institucionalnih spremembah, ki bodo omogočale medgeneracijsko učenje ter inovacije v poučevanju in učenju starejših, kar vodi v raziskovanje različnih oblik učenja v terciarnem izobraževanju. Slowey in Schuetze⁸ raziskujeta vseživljenjsko učenje v visokošolskem prostoru, Buffel⁹ z Univerze Manchester raziskuje starosti prijazna mesta in poudarja sodelovanje starejših kot soraziskovalcev. To je bilo značilno tudi za MoF, ki je od začetka vključevala starejše alumne. Slowey in Schuetze¹⁰ poudarjata, da se je visokemu šolstvu uspelo prilagoditi raznolikosti študentske populacije, vendar so dejanske prakse še vedno pretežno usmerjene k mlajšim študentom. Ugotavljata, da je vse več programov za odrasle, medtem ko so starejši odrasli še na robu. Koncept vseživljenjskega učenja je sicer zelo razširjen v političnih dokumentih, a je velika razlika med prakso v terciarnem izobraževanju in dokumenti. Vseživljenjsko učenje (na univerzah) večinoma ne vključuje starejših odraslih.¹¹

Pomembna raziskava o izobraževanju starejših je bila v zadnjem obdobju izpeljana v okviru Unescovega Inštituta za vseživljenjsko učenje (UNESCO Institute for Lifelong Learning) v sodelovanju s šanghajsko odprto univerzo (Shanghai Open University).¹² Raziskava je v prvem obdobju (2020–2022) postavila temelje za več tematskih študij, ki so jih realizirali v drugem obdobju (2023–2025). Raziskovali so, kako visokošolske ustanove odgovarjajo na izobraževalne potrebe v starajoči se družbi. Glavne ugotovitve potrjujejo: **izobraževanje** starejših krepi avtonomijo, zdravo življenje, aktivno staranje in prispeva k širši ekonomski vzdržnosti. Kot glavne teme se v tej raziskavi kažejo: 1. razvoj kompetenc starejših

7 Brian Findsen, Older adults' engagement with higher education: Challenges and opportunities, *Journal of Adult and Continuing Education*, 21, 2015, št. 2, str. 22.

8 Maria Slowey, Hans Schuetze, All Change – No Change? Lifelong Learners and Higher Education Revisited, *Global perspectives on Higher Education and Lifelong Learners* (ur. Maria Slowey, Hans Schuetze), London in New York 2012, str. 5.

Craig A. Talmage, Rob Mark, Maria Slowey, Richard C. Knopf, Age Friendly Universities and engagement with older adults: moving from principles to practice, *International Journal of Lifelong Education*, 35, 2016, št. 5, str. 537.

9 Tine Buffel, Sophie Handler, Chris Phillipson (ur.), *Age-friendly cities and communities: A global perspective*, Bristol 2018, str. 10–15.

10 Slowey, Schuetze 2012, str. 11.

11 Ni enotne opredelitve, kdo so starejši odrasli. Na MoF štejemo kot starejše študente osebe, starejše od 55 let, po vzoru ameriških univerz, ki so članice gibanja AFU.

12 *The benefits of lifelong learning for older adults. Thematic studies (2023 to 2025)*, UNESCO, <https://www.uil.unesco.org/en/thematic-studies-benefits-lifelong-learning-older-adults> (priobljeno: 9. 8. 2025).

za delo (starejši zaposleni), 2. razvoj digitalnih kompetenc in 3. razvoj medgeneracijskega povezovanja.

Dolgoživost kot okvir za izobraževanje starejših na univerzah

Na Univerzi Stanford je nastal dokument *The New Map of Life* (Novi zemljevid življenja), ki je okvir za razvoj starosti prijazne univerze v kontekstu dolgoživosti. Zamisel in prakso starosti prijazne univerze lahko opredelimo kot operacionalizacijo Novega zemljevida življenja,¹³ ki je eden vplivnejših dokumentov o prilagajanju družbe na daljšo življenjsko dobo. Ugotavlja, da moramo preoblikovati celoten življenjski potek – od šolstva in dela do zdravja, socialnih sistemov in medgeneracijskih odnosov – da bi sto let dolgo življenje¹⁴ postalo priložnost za vse, ne le za izbrane skupine. Univerze imajo pri tem dvojno vlogo. Prva vloga je razvojno raziskovalna: univerze so ključne za razvoj novega znanja in inovacij. Druga vloga je oblikovanje platforme za vseživljenjsko učenje in medgeneracijsko povezovanje, ki odgovarja na izzive izobraževanja tudi v odraslosti in pozni odraslosti. Univerze postajajo vozlišča za vseživljenjsko učenje, poleg izobraževanja mladih ponujajo različne oblike izobraževanja za prehode med karierami ter podporo pri osebnih prehodih. Univerze sodelujejo tudi pri razvoju zdravega in aktivnega staranja ter medgeneracijskega povezovanja. Novi zemljevid življenja poudarja tudi vlogo univerz pri razvoju solidarnosti in pravičnosti, premagovanju starizma ter zmanjševanju neenakosti. Dosežki raziskav o dolgoživosti naj bodo dostopni za vse in izobraževanje naj bo odprto in dostopno. Novi zemljevid življenja lahko razumemo kot vizijo dolgožive družbe, gibanje AFU pa kot okvir, ki omogoča univerzam, da to vizijo uresničujejo na terenu.

Izobraževanje starejših kot del tretjega poslanstva univerze

MoF nastaja v kontekstu tretjega poslanstva UL. Dejavnosti tretjega poslanstva se razvijajo prek dveh osi. Ena od teh je kulturno in socialno poslanstvo (javno angažiranje, produkcija dobrin, ki so namenjene dvigu družbene dobrobiti), druga je prenos znanja v gospodarstvo (ekonomsko poslanstvo). Izobraževanje starejših v večji meri prispeva k družbenemu poslanstvu. Tretje poslanstvo univerze pomeni sodelovanje z okoljem, da bi prispevali k razvoju. Ne pomeni le povezave med industrijo in univerzo, temveč tudi prispevanje k družbenim inovacijam. MoF je odgovor na izzive dolgoživosti in kritično preizprašuje

¹³ *The New Map of Life*, Stanford Center on Longevity, 2022, str. 18, <https://longevity.stanford.edu/wp-content/uploads/2022/04/new-map-of-life-full-report.pdf> (pridobljeno: 16. 8. 2025).

¹⁴ Če bo 100 let »nova normalnost«, bo to vodilo v drugačen potek življenja, kot ga poznamo. Li-nearni model izobraževanje–delo–upokožitev ne bo več vzdržen.

tržno miselnost, prevladujočo v izobraževanju odraslih,¹⁵ ter išče nove prakse skupnosti. Razvoj MoF sledi raziskavam in strokovnim usmeritvam o razvoju vseživljenjskega učenja na univerzah, ki so družbeno angažirane. V strokovni literaturi se pojavlja izraz *university in place*¹⁶ za označevanje vloge univerze pri lokalnem razvoju. MoF sledi temu konceptu, razvija socialne inovacije skupaj z okoljem in soustvarja proces interakcije univerze z lokalnim okoljem, ki se odraža v povezovanju raziskovalcev in študentov z umetniki, podjetniki, aktivisti idr. v projektih skupnostnega izobraževanja na univerzi. Ker univerzo razumemo kot središče ekosistema regionalnega razvoja in središče za inovacije, je nujno tudi vključevanje starejših, razvoj strategije za prenos znanja in skupnega soustvarjanja znanja tudi s starejšimi. Za razvoj vloge univerze pri povezovanju z okoljem so se razvili modeli, ki jih imenujejo vijačnice, v katerih so prepleteni univerza, gospodarstvo, vlada in civilna družba. Zavzemamo se za razvoj inovativnih metod za izobraževanje na univerzah z medgeneracijskim povezovanjem in povezovanjem ter z uporabo novih metod, kot je DTM (*design thinking method*) in DDI (*design driven innovation*). Tretje poslanstvo univerz¹⁷ sestavlja splet aktivnosti za prenos znanstvenih, tehnoloških in kulturnih dosežkov/inovacij v okolje. Gre za prenos akademskega znanja ali *produktivno transformacijo* raziskovalnih spoznanj in umetniških dosežkov za lokalno okolje. Odprtost univerze za prenos znanja (tudi starejšim prebivalcem) postane pot za doseganje blaginje prek ustvarjanja inovativnih učnih okolij.

- 15 Marcella Milana, Francesca Rapana, The appropriation of cultural, economic and normative frames of reference for adult education: an Italian perspective, *Resisting Neoliberalism in Education* (ur. Lyn Tett, Mary Hamilton), Cambridge 2019, str. 167–180.
Darren Cogavin, Labour-power production and the skills agenda in lifelong learning: A critical policy analysis of the Skills and Post-16 Education Act 2022. *Policy Futures in Education*, 22, 2024, št. 5, str. 774–792.
- 16 Besedo *place* navadno prevajamo kot kraj, tako da bi to besedno zvezo lahko razumeli kot univerza v kraju, univerza v okolju, univerza na terenu, kar je skladno tudi s Strategijo trajnostnosti UL 2025–2030 (2025) (*Strategija trajnostnosti Univerze v Ljubljani 2025–2030* (2025). https://www.uni-lj.si/assets/Sluzba-za-informatiko/Senat/Mandat-2021-2025/36-seja-Senata/06._Strategija_trajnostnosti_UL_2025-2030.pdf (pridobljeno: 8. 9. 2025); glej tudi Chiara Aleffi, Gigliola Paviotti, Sabrina Tomasi, Concetta Ferrara, Alessio Cavicchi, *Research, education and co-creation: the university in place / Ricerca, formazione e co-creazione: l'universita sul campo*, <https://rivisteopen.unimc.it/index.php/cap-cult/article/view/2426/1722> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- 17 Yuzhuo Cai, Annina Lattu, Triple Helix or Quadruple Helix: Which Model of Innovation to Choose for Empirical Studies?, *Minerva*, 60, 2022, št. 2, str. 264.
Natalia Milazzo, Non c'è due senza tre: perché la Terza Missione per le università è importante, e migliora la didattica e la ricerca. *Scienza in rette*, 2025. <https://www.scienzainrete.it/articolo/non-c-due-senza-tre-perch%C3%A9-terza-missione-le-universit%C3%A0-importante-e-migliora-didattica-e> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
Rómulo Pinheiro, Björn Stensaker, Strategic Actor-Hood and Internal Transformation: The Rise of the 'quadruple-helix university?', *Global Challenges, Local Responses in Higher Education* (ur. Jelena Branković, Manja Klemenčič, Predrag Lažetić, Pavel Zgaga), Rotterdam, Boston, Taipei 2014, str. 72.

Empirični del

Namen raziskave in raziskovalna vprašanja

Namen raziskave je proučiti razvoj Modre fakultete kot inovativne sodelovalne prakse v terciarnem izobraževanju. Raziskavo so vodila tri raziskovalna vprašanja:

1. Katere so ključne značilnosti razvoja Modre fakultete na Univerzi v Ljubljani?
2. Na kakšen način nova praksa na Univerzi v Ljubljani odgovarja na izzive, povezane z dolgoživostjo?
3. Kako se Modra fakulteta umešča v okvir tretjega poslanstva univerze?

Metodologija

Raziskava je bila zasnovana kot eksplorativna kvalitativna študija, saj je bil namen razviti razumevanje razmeroma novega pojava ter identificirati temeljne strukture pri novem izobraževanju v Sloveniji. Skladno z metodologijo za načrtovanje kvalitativne raziskave¹⁸ smo najprej opredelili problem, nato pa zbrali gradivo in opravili intervjuje z različnimi akterji (študenti, profesorji, organizatorji). Pripravili smo prvo shemo za teme in podteme, ki smo jo dopolnili po upoštevanju zapisov opazovanja prakse ter z upoštevanjem intervjujev s tujimi raziskovalkami, ki podobno kot na Univerzi v Ljubljani raziskujejo prakse AFU. Eksplorativna naravnost nam je omogočila oblikovanje spoznanj, ki lahko služijo kot izhodišče za nadaljnje raziskave.

Udeleženci v intervjujih

V raziskavo je bilo vključenih 19 intervjuvancev, ki so bili izbrani namensko po relevantnosti za raziskovalni problem. Namensko vzorčenje je slonelo na naslednjih kriterijih: udeleženci imajo izkušnjo z delom v programih za starejše, prihajajo z UL ali z univerze, ki deluje po načelih gibanja AFU, učitelji so habilitirani za univerzitetne učitelje. Udeleženci so imeli različne vloge, kar je omogočilo pridobitev heterogenih perspektiv. Vključeni so bili učitelji (10), študenti (3), organizatorji izobraževanja (2), redni študenti (1). Poleg intervjujev z akterji v slovenskem okolju smo izvedli tudi intervjuje z raziskovalci na tujih univerzah, ki razvijajo programe AFU, da bi dodatno osvetlili raziskovalni pojav. Za ta članek smo uporabili 2 intervjuja, ki sta bila opravljena na zgledovalnih obiskih na Univerzi v Brnu (marec 2025) in Univerzi v Lizboni (april 2025). Služila sta za

¹⁸ Sharan B. Merriam, Elisabeth J. Tisdell, *Qualitative Research. A Guide to Design and Implementation*, San Francisco: Jossey-Bass, 2016, str. 3.

primerjavo pri oblikovanju podtem pri tematski analizi. V spodnji preglednici so predstavljeni intervjuvanci.

Preglednica 1: Udeleženci v raziskavi, ki so sodelovali v intervjujih

Vloga intervjuvancev	Izobrazba intervjuvancev	Organizacija, kjer delujejo	Število intervjujev in oznake pri navajanju
Učitelji na Modri fakulteti	Dr. znanosti, izvoljeni najmanj v naziv docent	Univerza v Ljubljani	10 Intervju 1–10
Starejši študenti na Modri fakulteti	Magisterij (1) Univerzitetna izobrazba (2)	Univerza v Ljubljani	3 Intervju 11–13
Mlajši študenti, ki so delovali kot svetovalci starejšim	Zaključena prva bolonjska stopnja	Univerza v Ljubljani	1 Intervju 14
Organizatorji izobraževanja starejših	Univerzitetna izobrazba (2)	Univerza v Ljubljani	2 Intervju 15, 16
Predstavniki klubov alumnov	Univerzitetna izobrazba	Univerza v Ljubljani	1 Intervju 17
Raziskovalec	Dr. znanosti, docent	Univerza v Lizboni	1 Intervju 18
Raziskovalec	Dr. znanosti, docent	Masarykova univerza Brno	1 Intervju 19
Skupaj			19

Zbiranje in obdelava podatkov

Zbiranje podatkov je potekalo od januarja 2024 do konca maja 2025. Podatke smo zbirali z opazovanjem in spraševanjem tam, kjer se izobraževanje dogaja. Za zbiranje podatkov so bili uporabljeni polstrukturirani intervjuji, analiza dokumentov in opazovanje z udeležbo. Intervjuji so omogočili pridobivanje osebnih izkušenj in interpretacij udeležencev. Vodilo za intervjuje je bil vnaprej pripravljen seznam tematskih sklopov in odprtih vprašanj, ki so nastali po pregledu literature in skladno z raziskovalnimi vprašanji. Intervjuji so bili opravljeni v živo (14) in prek Zooma (5). Intervjuji so trajali od 30 do 60 minut. Nekateri intervjuji so bili posneti in nato prepisani (10), nekateri so bili zapisani med pogovorom (9). Po vsakem opravljenem intervjuju je bil napisan kratek zapis o poteku (*fieldnotes*), v katerem je intervjuist zabeležil svoje vtise in dileme, o katerih smo

se pogovorili v projektni skupini, ko smo pripravili tematsko analizo. Pri zapisih in obdelavi transkriptov smo sledili pravilom kvalitativne raziskave za tematsko analizo po Merriam in Tisdell.¹⁹

Analiza dokumentov je obsegala pregled zapisnikov sestankov delovne skupine, ki je načrtovala delo MoF (december 2020–april 2021), zapisnikov sestankov učiteljev (od š. l. 2021/22), katalogov izobraževalnih programov (od š. l. 2022/23), pregled elaboratov, ki so nastali v okviru pilotnega projekta *Vseživljenjsko učenje, trajnostni razvoj in dolgoživa družba: razvoj učnih vsebin, strategij, evalvacije in sistema mikrodokazil za starejše študente (NOO²⁰ Ultra 2023–2025)*. Analiza dokumentov je bila uporabljena kot metoda raziskovanja v družboslovju, kot jo opredeli Kutsyuruba,²¹ to je procedura pregledovanja in analiziranja vsebine dokumentov kot vira podatkov o dogodkih. Pri naši analizi dokumentov nismo interpretirali kot kulturnih artefaktov v kontekstu produkcije in uporabe v univerzitetnem okolju niti jih nismo interpretirali kot akterjev v procesu.²² Uporabljeni so bili interni dokumenti, to so neobjavljeni organizacijski dokumenti. Izjema so javno objavljeni Katalogi izobraževalnih programov, ki so bili objavljeni na spletni strani MoF.

Opazovanje z udeležbo je potekalo na izobraževalnih srečanjih skupin starejših študentov v študijskem letu 2024/25 (od oktobra 2024 do marca 2025). Upoštevali smo metodološka navodila po DeWalt in DeWalt.²³ Opazovanje je potekalo v študijskih skupinah na Fakulteti za socialno delo, Pedagoški fakulteti, Fakulteti za računalništvo in informatiko ter Filozofski fakulteti. Pri opazovanju so nastali terenski zapiski, ki so nam služili predvsem pri preverjanju oblikovanih podtem.

Podatki so bili obdelani z uporabo tematske analize, kot jo opredelijo Tunison,²⁴ Schreier²⁵ ter Brown in Clarke.²⁶ V tematsko analizo so bili vključeni: transkripti intervjujev, terenski zapiski opazovanja z udeležbo in izbrani interni dokumenti. Analiza je bila iterativna, pri čemer so se preliminarne ugotovitve

19 Prav tam, str. 201–235.

20 Načrt za okrevanje in odpornost. Več o programu: <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/nacrt-za-okrevanje-in-odpornost/> (pridobljeno: 16. 8. 2025).

21 Benjamin Kutsyuruba, Document analysis, *Varieties of Qualitative Research Methods* (ur. Janet Mola Okoko, Scott Tunison, Keith Walker), New York 2023, str. 140.

22 Prior je opredelila različne vrste analize dokumentov, med drugim opredeli dokumente tudi kot akterje, ki dolgoročno vplivajo na razvoj konteksta. Lindsay Prior, Document analysis, *The SAGE encyclopaedia of qualitative research methods* (ur. Lisa M. Given), Thousand Oaks 2008, str. 231–232.

23 Kathleen M. DeWalt, Billie R. DeWalt, *Participant Observation*, Lanham 2011, str. 109.

24 Scott Tunison, Content Analysis, *Varieties of Qualitative Research Methods* (ur. Janet Mola Okoko, Scott Tunison, Keith Walker), New York 2023, str. 85.

25 Margit Schreier, *Qualitative Content Analysis in Practice*, Los Angeles: Sage, 2012, str. 1.

26 Virginia Braun, Victoria Clarke V., Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3, 2006, str. 78.

sproti preverjale in dopolnjevale z novimi podatki. Analizo smo pričeli z intervjuji. Deloma smo sledili temam, ki so izhajale iz raziskovalnih vprašanj, tako da so teme usmerjale selektivno kodiranje. Za tematsko analizo smo uporabili trifazni model: 1. pred-analiza, pri kateri smo zapise prebrali, 2. eksploracija zapisov, v kateri smo podatke uredili, pripisali kode in povezovali v podteme, 3. revidiranje tem po natančnem branju in premisleku o podtemah in temah. Kodiranje smo opravili brez uporabe programskih orodij.

Etični vidiki in omejitve raziskave

Raziskava je bila izvedena v skladu z etičnimi načeli kvalitativnega raziskovanja. Vsi udeleženci so bili predhodno seznanjeni z namenom raziskave, načinom uporabe podatkov in pravico do prostovoljne udeležbe. Podali so soglasje za sodelovanje (na začetku intervjujev oz. na začetku študijskih srečanj). Zagotovljeni sta bili anonimnost in zaupnost. Vsi osebni podatki so bili obdelani in predstavljeni tako, da identiteta udeležencev ni razkrita.

Kot pri vseh kvalitativnih raziskavah so prisotne omejitve, ki jih moramo upoštevati. Analiza temelji na subjektivnih interpretacijah raziskovalk, ki so vse tri aktivno vključene v razvoj izobraževanja starejših na univerzi, kar vpliva na zaznavanje izjav, oblikovanje kod, potem in tem. Uporaba intervjujev in dokumentov zagotavlja bogat, a hkrati kontekstualno specifičen vpogled, zato so ugotovitve omejene na izbrani primer in okoliščine raziskave.

Rezultati in razprava

Rezultate bomo predstavili prek treh tematskih sklopov, zapisanih v spodnji preglednici.

Preglednica 2: Teme in podteme

Teme	Podteme
1. Razvoj MoF	1. Dejavniki, ki so vplivali na razvoj MoF: makro-, mezo-, mikro raven 2. Organizacija neformalnega izobraževanja 3. Izzivi za prihodnost: mnenja učiteljev in organizatorjev
2. MoF in dolgoživost	1. Izkušnje udeležencev 2. Prakse učenja 3. Ovire za izobraževanje
3. MoF in tretje poslanstvo UL	1. Interakcija univerze z okoljem in sodelovalne inovacije 2. Starejši študenti in njihovi učitelji kot soustvarjalci odpora proti neoliberalnim paradigmam v izobraževanju odraslih

Tema 1: Razvoj Modre fakultete

Razvoj MoF se je pričel po metodologiji participativne akcijske raziskave leta 2020, sledil je Strategiji UL, po kateri je UL raziskovalna in izobraževalna institucija, ki se tesno povezuje s svojim okoljem ter se z inovativnimi projekti odziva na potrebe okolja.²⁷ Razvoj nove izobraževalne prakse je odziv na dolgoživost in potrebo po inovacijah na področju vključujočega vseživljenjskega učenja, ki skrbi za hiter prenos znanja od raziskovalcev k ljudem. Vedno več je raziskav,²⁸ ki ugotavljajo, da se znanstvena spoznanja počasi prenašajo med ljudi in da ljudje ne zaupajo znanosti.

Podtema 1: Dejavniki, ki so vplivali na razvoj MoF

Razvoj MoF razdelimo v dve obdobji: prvo je od 2020 do 2022, drugo je od 2023 do 2025. Med 2023 in 2025 se je dejavnost razvijala v okviru projekta NOO ULTRA *Vseživljenjsko učenje, trajnostni razvoj in dolgoživa družba: razvoj učnih vsebin, strategij, evalvacije in sistema mikrodokazil za starejše študente*.

V prvi fazi je (2020) nastala delovna skupina, ki so jo sestavljali: starejši alumni, raziskovalci in učitelji. Zanimalo jih je, kako lahko univerza kratkoročno in srednjeročno prispeva h kakovostnemu staranju prebivalstva in prenosu znanja med starejše. V delovno skupino so se vključili raziskovalci s petih fakultet,²⁹ projekt je pridobil podporo vodstva (dekani, prorektorica UL za prenos znanja, kolegij rektorja), kariernega centra UL ter klubov alumnov UL. Nato so se akterji povezali še s Centrom za obštudijske dejavnosti UL, s katerim je bil pripravljen program za izbirni predmet Socialne inovacije za dolgoživo družbo. Spomladi 2021 so se povezali z lokalnimi partnerji (centri dnevnih aktivnosti, univerze za tretje življenjsko obdobje, društva upokojencev, Andragoški center Slovenije), s kompetenčnim centrom UL za zdravo in aktivno staranje in Centrom za zaslužne profesorje in upokojene visokošolske učitelje na Univerzi v Mariboru.

Razvoj je upošteval načela in področja dela, ki so uveljavljena v globalnem gibanju AFU. Od šestih področij, to so: raziskovanje in inovacije, poučevanje in učenje, vseživljenjsko učenje,³⁰ medgeneracijsko učenje, izobraževanje za drugo kariero, družbena angažiranost, je bilo največ pozornosti namenjene programom medgeneracijskega izobraževanja in neformalnega izobraževanja starejših.

27 *Strategija Univerze v Ljubljani 2022–2027*, str. 3 in 51–53. <https://www.uni-lj.si/univerza/o-nas/strategija> (pridobljeno: 11. 8. 2025).

28 Izziv v času postresnice je prenos znanstvenega znanja. Åsa Wikforss v svojem delu *Alternativne činjenice o znanju i njegovim neprijateljima* opisuje pojav, ko ljudje ne sprejmejo znanja, četudi je dostopno.

29 Zapisniki sestankov delovne skupine 2020/21; interno gradivo.

30 V angleških besedilih se pojavlja poimenovanje *lifelong learning* in ga dobesedno prevajajo kot vseživljenjsko učenje; vsebinsko je v tem primeru to poimenovanje za neformalno izobraževanje starejših odraslih.

V projektni skupini je bilo izbrano ime Modra fakulteta, ker so se želeli izogniti besedi star, ki ima v slovenskem okolju še vedno veliko negativnih pomenov in budi predvsem asociacijo na nemoč. Beseda »modra« je povezana z modrostjo in s konceptom aktivne modrosti (*active wisdom*), ki ga je vpeljala Mary Bateson. Prva predavanja na Modri fakulteti so se pričela 2021. Število starejših študentov se vsako leto povečuje. V š. l. 2024/25 je bilo 771 vpisov v programe, ki so potekali na 12 fakultetah. Poleg tega so bili izvedeni programi z lokalnimi partnerji: Centrom aktivnosti Fužine, Muzejem za računalništvo in Muzejem za arhitekturo in oblikovanje.

Po mnenju učiteljev intervjuvancev [I- 1, 2, 7, 9] so na razvoj Modre fakultete najbolj vplivali naslednji dejavniki: raziskave o pozitivnih učinkih izobraževanja na kakovost staranja in gibanje starosti prijazne univerze, načela vključujočega izobraževanja, izzivi pri prenosu znanja za druge skupine prebivalstva (poleg mladih) in nezaupanje v znanost, ki se je izrazito pokazala v času epidemije covid-19.

Pri razvoju Modre fakultete so upoštevali izkušnje z drugih univerz. Analizirali so prakse na mnogih univerzah, ki so članice gibanja AFU, med drugim: Dublin City University (DCU), Arizona State University (ASU), University of Strathclyde (Glasgow), Masarykova univerza Brno, ki so jih omenjali tudi intervjuvanci [I- 10, 15, 16, 17].

DCU omogoča vključevanje starejših v različne oblike izobraževanja: v študijske predmete, neformalne programe, v priložnostno učenje in medgeneracijske dogodke. ASU je bila zgled, ker ima organizirano neformalno izobraževanje za starejše in kolidž za zaslužne profesorje. Slednji je zgled za razvoj Srebrne katedre, neformalno izobraževanje starejših pa za Modro fakulteto. University of Strathclyde iz Glasgowa je leta 2017 razvila Age-Friendly Academy (AFA), ki povezuje učenje za ljudi 50+, medgeneracijske programe, raziskave o staranju in sodelovanje s skupnostjo. S slednjim so bili vzor za razvoj sodelovanja Modre fakultete z lokalno skupnostjo. Sočasno z razvojem gibanja AFU je MoF upoštevala tudi to, da se je v evropskem visokem šolstvu okrepil poudarek na vključujočem izobraževanju in odstranjevanju ovir za študente z oviranostmi in starejše udeležence (npr. digitalni dostop, fleksibilne poti ipd.). MoF upošteva pri razvoju oboje: prakse izobraževanja starejših in načela vključujočega izobraževanja.

Po mnenju intervjuvanih so na uspešno delovanje vplivali tudi naslednji dejavniki:

- sodelovalno zasnovan projekt in stalna izmenjava mnenj ter načrtov, partnerstvo med deležniki na UL in partnerstvo z zunanjimi partnerji (povezovanje z lokalnimi partnerji), sodelovanje pri razvoju programov, raziskovalna doslednost,
- podpora članic in UL (kolegij rektorja, klubi alumnov, CVU),
- zavzetost učiteljev in organizatorjev izobraževanja,

- sodelovanje starejših študentov pri razvoju,
- medgeneracijsko povezovanje v okviru študijskih programov in pri posameznih projektih (npr. pri PUŠ³¹ in EUTOPIA³² projektih),
- medsebojna izmenjava znanja in izkušenj prek strokovnih konferenc in skupnih publikacij.

Profesorice so dejale:

»Delo v skupini starejših študentov je zame zelo pozitivna izkušnja – popoln presežek. Udeleženci programa so me 'posvojili'.« [I-8].

»Z majhnimi stvarmi lahko veliko dosežemo. Pomembna je medsebojna interakcija.« [I-7].

»MoF je družbena inovacija, ki je prišla v pravem času – hitrega staranja prebivalstva.« [I-3].

Vplivne dejavnike lahko razvrstimo na tri ravni. Na makro ravni so vplivali: staranje prebivalstva in novo znanstveno spoznanje o staranju, globalno gibanje AFU, razvoj inkluzivnosti na univerzah. Na mezo ravni (organizacija) so vplivali: podpora vodstva UL in članic, sodelovalno in interdisciplinarno zasnovan projekt, ki je temeljil na raziskovanju. Na mikro ravni: visoka zavzetost učiteljev in organizatorjev ter motiviranost študentov.

Podtema 2: Organizacija neformalnega izobraževanja za starejše

Razvili so se krajši programi po zelo dostopni ceni za študente, saj naj bi z različnimi prijemi povečali dostopnost izobraževanja. Programi se odzivajo na potrebe starejših v različnih obdobjih, to so: a) starejši ljudje med približno 55 in 75, b) stari ljudje, ki imajo omejitve, bolezen, npr. v domovih za starejše (npr. programi glasnega branja) in c) ljudje v prehodnih obdobjih (priprava na upokožitev, prehod v drugo kariero).

Največ programov neformalnega izobraževanja se je razvilo na Filozofski fakulteti,³³ ki je organizirala izobraževanje na področjih, domačih na tej fakulteti (literatura, jeziki, geografija, umetnostna zgodovina, arheologija idr.). Teološka fakulteta je razvila program Duhovne akademije, ki vključuje odrasle in starejše odrasle. Poteka v hibridni obliki (hkrati v predavalnici in na daljavo), posnetki predavanj so na voljo na spletni strani, tako da se dostopnost še poveča. Fakulteta

31 Projekti v okviru javnega razpisa Problemsko učenje študentov v delovno okolje: gospodarstvo, negospodarstvo in neprofitni sektor v lokalnem/regionalnem okolju 2024–2027 (PUŠ v delovno okolje 2024–2027), ki ga sofinancira Evropska unija iz Evropskega socialnega sklada plus (ESS+).

32 EUTOPIA je mednarodna zveza evropskih univerz – European University Alliance, ki si z nadnacionalnim sodelovanjem prizadeva razviti nov model evropskih integriranih visokošolskih institucij. Članica te mednarodne zveze je tudi Univerza v Ljubljani.

33 Katalogi izobraževalnih programov so dostopni na spletni strani Modre fakultete <https://www.uni-lj.si/studij/alumni/modra-fakulteta> (pridobljeno: 20. 8. 2025).

za računalništvo in informatiko je razvila obrnjeno mentorstvo, pri katerem študenti svetujejo starejšim in pripravijo izobraževalne programe za starejše.

Programi so načrtovani skladno s temi cilji:

- omogočati dostopno izobraževanje, nagovarjati starejše alumne UL in druge starejše v okolju; vključevati starejše v intelektualna, socialna in kulturna okolja na UL;
- razvijati kritično mišljenje in ohranjati kognitivne zmožnosti starejših;
- graditi občutek pripadnosti in povezanosti; prispevati k družbeni kohezivnosti, oblikovanju odnosov in socialnih omrežij;
- sodelovati pri ozaveščanju javnosti o novih spoznanjih o staranju ter prispevati pri razvoju novega *narativa* o staranju v boju proti starizmu.

Učitelji uporabljajo različne strategije. Izobraževanje poteka individualno (svetovanje), skupinsko (tečaji) in množično (predavanja v hibridni obliki). Razvili so se mreža za svetovanje, medgeneracijski programi (povezovanje generacij, povezovanje formalnega študijskega dela in neformalnega izobraževanja in svetovanja). Učitelji so pri razvoju strategije inovativni, poudarjajo dialoško in projektno učenje, kar je razvidno iz spodnjih izjav.

»Profesor je človek, ki zna motivirati in voditi starejše udeležence izobraževanja skozi ustvarjalne procese z veliko mero empatije in spoštovanja.« [I-11]

»(...) se učimo po sodobnih didaktičnih pristopih, ki so seveda prilagojeni malo starejšim odraslim: skratka ustvarjalno, a hkrati sistematično. Učimo se skozi vse naše čute. Veliko je skupinskega dela in veliko humorja, ki prav tako pozitivno vpliva na razpoloženje in motivacijo za učenje! Skratka, vsi skupaj uživamo v učenju!« [I-13]

Podtema 3: Izzivi za prihodnost: mnenja učiteljev in organizatorjev

Izzive za nadaljnji razvoj bi lahko razvrstili v tri skupine: razvoj izobraževalne dejavnosti, razvoj sistema kakovosti ter razvoj raziskovanja in teoretskih konceptov za spremljanje prakse. Učitelji menijo, da je treba: okrepiti raziskovanje in interdisciplinarno povezovanje ter sodelovanje z drugimi univerzami, razviti strategijo za prenos strokovnega znanja za delo s starejšimi (npr. konference, delavnice), razviti profesionalno usposabljanje (sistem mikrokreditov) za učitelje in svetovalce. Menili so, da so potrebne domače konference za izmenjavo znanja in konference v povezavi s tujimi univerzami. Leta 2024 je bila organizirana prva konferenca o izobraževanju starejših na univerzah z naslovom Angažirana univerza v dolgoživi družbi.

Ker se izobraževanje starejših razlikuje od izobraževanja mlajših in odraslih, bi morali razviti sistem za spremljanje kakovosti. Modra fakulteta je financirana iz projektних sredstev in iz šolnin. Izziv za naslednja leta je stabilno financiranje, ki bi omogočilo tudi večjo dostopnost programov.

Tako učitelji kot organizatorji izobraževanja ugotavljajo, da bi morali vzpostaviti sistem za prostovoljno sodelovanje starejših in oblikovanje podpornih skupin, ki bi dopolnjevale izobraževalno in svetovalno dejavnost. Raziskave

ugotavljajo pozitivne učinke prostovoljstva pri starejših,³⁴ zato bi bilo omrežje prostovoljcev med starejšimi alumni UL prispevek k razvoju družbene blaginje.

Učitelji na Modri fakulteti skrbijo za raziskovalno spremljanje svoje prakse, izdali so tri monografije: *Homo senescens: dolgoživost in izobraževanje starejših* (2022),³⁵ *Homo senescens II: izbrane teme* (2003)³⁶ in *Vedno radovedni: izzivi in priložnosti za učenje starejših odraslih na univerzah* (2025).³⁷ Ugotavljajo, da bi potrebovali razvoj teoretskih konceptov, ki bi omogočali nadgraditev emancipatornega izobraževanja s sodobnimi pogledi na družbeno izključenost in aktivno državljanost, nadgraditev humanističnega izobraževanja s pogledi na etiko skrbi ter razvoj teorij o tranzicijskem učenju, povezanim s prehodi v starosti.

Tema 2: Modra fakulteta in dolgoživost

Modra fakulteta je izhajala iz raziskav, ki jih izvaja Stanford Center on Longevity, in iz dokumenta *Novi zemljevid življenja*. V okviru te teme bomo predstavili, kaj pomeni starosti prijazno na Modri fakulteti, kako se kaže in kako se razvija po mnenju vključenih. Dejavnosti, s katerimi razvijajo starosti prijazno MoF, sledijo načelom gibanja AFU,³⁸ ki jim dodajajo tudi temeljno usmeritev, opredeljeno z etiko skrbi. Na Modri fakulteti poleg pravic starejših do izobraževanja upoštevajo tudi etiko skrbi. Skrb razumemo kot odnos, prakso in vrednoto.³⁹ Etika skrbi je uporabljena kot pristop, ki upošteva, da vsi ljudje potrebujejo skrb koga in vsi skrbijo za koga. Odnos skrbi je temeljni odnos.

V intervjuju je profesorica dejala: »*Mar nam je za študente in študentom je mar za učitelje. Moji študenti skrbijo zame in pri njih si odpočijem.*« [I-4]

Starejša študentka pa: »*Univerzi je mar za starejše alumne.*« [I-12]

Naslednji kazalnik prijaznosti je vključujoča organizacija. Starost razumemo kot komponento različnosti na univerzah in kot del sistema vključujoče univerze. Univerza je namenjena predvsem izobraževanju mladih, a postopoma vključuje tudi prakso prenosa znanja za odrasle in starejše odrasle, kar je del sistema vseživljenjskega učenja. Starosti prijazno ne pomeni pokroviteljskega odnosa

34 Mikaela von Bonsdorff, Taina Rantanen, Benefits of formal voluntary work among older people, *Aging Clinical and Experimental Research*, 23, 2013, št. 3, str. 163.

Le Giang Huong, Marja Aartsen, Understanding Volunteering Intensity in Older Volunteers, *Ageing and Society*, 44, 2024, št. 8, str. 1900.

35 Nives Ličen, Maja Mezgec (ur.), *Homo senescens: dolgoživost in izobraževanje starejših*, Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.

36 Nives Ličen Maja, Mezgec, Danijela Lahe (ur.), *Homo senescens II: Izbrane teme*, Koper: Založba Univerze na Primorskem, 2023.

37 Nives Ličen, Meta Furlan, Maja Mezgec, Danijela Lahe, Anže Štrancar (ur.), *Vedno radovedni: izzivi in priložnosti za učenje starejših odraslih na univerzah*, Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025. Knjiga je dostopna na povezavi <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/823>

38 Načela so opisana na spletni strani gibanja AFU https://www.afugn.org/principles?utm_source=pridobljeno 16. 8. 2025) in so del dokumentacije za organizacijo dela na Modri fakulteti.

39 Joan C. Tronto, An Ethic of Care. *Generations, Journal of the American Society on Aging*, 22, 1998, št. 3, str. 18.

tistih akterjev, ki imajo moč na univerzi. Starosti prijazno izhaja iz enakopravnih dialoških odnosov, kar se odraža pri vključevanju starejših v razvoj dejavnosti in premišljevanju o prihodnosti.

»Naša akcijska raziskava se je začela od spodaj navzgor. Veliko projektov se prične pri načrtovanju financ, razpisih, nas pa je najprej zanimalo, kaj bi starejši alumni potrebovali, zato smo od začetka imeli v delovni skupini starejše alumne. Vse so bile ženske. Na delovnih sestankih so sodelovale od začetka. Sodelovale so pri oblikovanju prvih pravil.« [I-15]

»Programi [op. mišljeni so izobraževalni programi] niso bili pripravljeni deduktivno, kot je običajno v formalnem izobraževanju, kjer načrtovalci programov vedo, česa se morajo študenti naučiti. Programi izhajajo iz potreb študentov. To je ta humanistični pristop, ker izhajamo iz humanističnih teorij učenja in iz etike skrbi.« [I-1]

Dolgoživost razumemo kot možnost za vse, zato se o dolgoživosti na MoF pogovarjamo iz zornega kota biologije, filozofije, etike, prehrane, zdravja (npr. program Mladi 100 let; okrogle mize na javnih prireditvah). Ker dolgoživost prinaša spremembe za vse generacije, pri razmišljanju poudarjamo medgeneracijsko sodelovanje. Za koncept dolgoživosti so poleg znanja pomembni tudi odnosi: pomemben je vpliv druženja na dobro počutje, zmanjševanje potreb po zdravlilih, aktivnega staranja, kar potrjujejo antropološke raziskave o modrih conah (*blue zones*) in celo raziskave o vplivu socialnih robotov.⁴⁰

Podtema 1: Izkušnje udeležencev

Za uresničevanje dolgoživosti in AFU so pomembne subjektivne teorije ter osebne izkušnje.

Intervjuvanci so povedali, da so njihove izkušnje pozitivne, večina je navdušena in visoko motivirana za delo. Vključeni razumejo razvoj MoF kot del inovacij, ki prispevajo tudi k razvoju profesionalnih kompetenc za delo s starejšimi in zadovoljstvu z delom. Študenti omenjajo polnost izkušnje učenja in druženja na Modri fakulteti. Ena od intervjuvank je dejala: *»Oživili ste me. Rada se vračam.« [I-12]* Starejši se počutijo dobrodošli in razvija se nova skupnost.

Študenti, ki so bili vključeni v medgeneracijske skupine (primeri programov na FSD, FF, FRI, AGRFT), so doživeli pozitiven vpliv starejših na motivacijo za študij. Mlajši študenti so bili zadovoljni s sodelovanjem v medgeneracijskih skupinah.

⁴⁰ Patricia A. Kelly, Annette Cox, Sandra F. Petersen, Richard E. Gilder, Amy Blann, Ashley E. Autrey, Kathryn MacDonell, The effect of PARO robotic seals for hospitalized patients with dementia: A feasibility study, *Geriatric Nursing*, 42, 2021, št. 1, str. 37–45.

Nur Lidiya Abdul Rashid, Yihong Leow, Piyanee Klainin-Yobas, Sakiko Itoh, Vivien Xi Wu, The effectiveness of a therapeutic robot, 'Paro', on behavioural and psychological symptoms, medication use, total sleep time and sociability in older adults with dementia: A systematic review and meta-analysis, *International Journal of Nursing Studies*, 154, 2023, 104530, str. 1–12.

»Starejši alumni so lahko neformalni mentorji za kariero. Imajo veliko izkušenj na področju, ki ga študiramo,« [I-14] je menil intervjuvani študent.

Podtema 2: Prakse učenja

Vključeni v raziskavo so menili, da so organizirane prakse prijazne in ozaveščajo o dolgoživosti. Zdi se jim pomembno, da je izobraževanje dobro organizirano, da se razvijajo nove izobraževalne metode (npr. povezovanje učenja in igrifikacije, učenja in potovanja).

Izobraževanje starejših vidijo kot del organiziranega izobraževanja, ki pa naj spodbuja tudi priložnostno učenje. Izziv za razvoj praks učenja je medgeneracijsko povezovanje z vključevanjem starejših študentov v študijske seminarje na univerzi. Tako prakso poznajo v Dublinu, v Sloveniji pa se še ni razvila.

Podtema 3: Ovire

Sodelujoči v raziskavi omenjajo različne ovire, ki delujejo na osebni ravni, na ravni organizacije in na ravni socio-kulturnega okolja. Na osebni ravni je lahko ovira za izobraževanje motivacija, zdravje, mobilnost in zmožnosti za učenje. Starejši se v izobraževanje vključujejo z drugačnimi motivi in imajo drugačne zmožnosti kot mladi študenti, zato morajo programi slediti značilnostim motivacije in zmožnosti starejših. Ovira v socio-kulturnem okolju je starizem, ki se pojavlja tudi v akademskem okolju. Za starejše sta pomembni dostopnost in prožnost, ki pa ju tradicionalni modeli izobraževanja s togo strukturo in prostorskimi ovirami ne omogočajo. Intervjuvani poudarjajo, da se oviram izognejo, če so starejši študenti aktivno vključeni.

Glavni izzivi, ki jih omenjajo intervjuvanci in jih potrjujejo tudi druge raziskave⁴¹ o izobraževanju starejših, ugotavljajo: dostop je omejen, ker programi niso enakomerno dostopni v vseh okoljih in za različne finančne možnosti starejših, programi pogosto niso prilagojeni specifičnim potrebam starejših, kot je motivacija starejših, izkušnje starejših, digitalni razkorak in digitalna pismenost. Uspešni programi, ki se ognejo oviram, temeljijo na sodelovanju med različnimi institucijami⁴² in akterji (mentorji, izobraževalci, delodajalci) ter sprejemanju prilagodljivih in participativnih pristopov, ki gradijo odprto, varno in vključujoče izobraževanje.

41 Joseph Sharit, Sara Czaja, Overcoming Older Adult Barriers to Learning Through an Understanding of Perspectives on Human Information Processing, *Journal of Applied Gerontology*, 39, 2018, št. 3, str. 235.

Fan Zhou, Hong Zhang, Hong Wang, Lin Feng Liu, Xian Geng Zhang, Barriers and facilitators to older adult participation in intergenerational physical activity program: a systematic review, *Aging Clinical and Experimental Research*, 36, 2024, št. 39, str. 15.

42 Vedno pomembnejša postaja vloga kulturnih ustanov, med katerimi imajo muzeji pomembno vlogo. Modra fakulteta že sodeluje z Muzejem za arhitekturo in oblikovanje ter Muzejem za računalništvo.

Tema 3: Modra fakulteta in tretje poslanstvo univerze

MoF se je razvijala v okviru klubov alumnov UL s podporo Kariernega centra UL, Centra za izobraževanje FF in Centra vseživljenjskega učenja UL. V različnih obdobjih projekta so imele te organizacijske enote različno močan vpliv na razvoj. Na ravni organizacije se torej izobraževanje starejših na UL umešča v okvir tretjega poslanstva univerze in prispeva k razumevanju potenciala novih oblik sodelovalnih praks v visokošolskem prostoru pri odzivanju na družbene spremembe. Razvili smo dve podtemi, s katerima bomo opisali vključenost MoF v tretje poslanstvo UL.

Podtema 1: Interakcija univerze z okoljem in sodelovalne inovacije

Spreminjanje poteka starosti (nelinearni življenjski poteki), spreminjanje potreb po znanju, indeks aktivne starosti, gibanje za zdravo in kakovostno staranje usmerjajo v iskanje novih praks, pri čemer se vedno bolj uporabljajo sodelovalni pristopi, ki jih različno imenujejo. D'Alema in Manzini⁴³ jih imenujeta sodelovalne inovacije javnih storitev (ang. *collaborative/public service innovation*), ki so navezane na koncepta soustvarjanja (*co-creation*) in sodelovanja (*co-production*), pri raziskovanju pa na strategijo participativnega akcijskega raziskovanja in občanske znanosti (*citizen science*). V projektu MoF opazimo naslednje ključne točke sodelovalnih inovacij, ki jih lahko nadgradimo v naslednjih letih:

- a) Univerze se kot soustvarjalke javnih storitev (in politik) odprejo lokalni skupnosti in prenašajo znanje na različne skupine. Za sodelovalne inovacije, pri katerih javne storitve nastajajo skupaj z akterji, je značilno prav odpiranje organizacij za razvoj novih praks. Univerza in MoF sta z različnimi projekti partner pri oblikovanju starosti prijaznega mesta.
- b) Starejši so soustvarjalci, imajo aktivno vlogo pri razvojnih projektih. V modelu sodelovalnih inovacij to pomeni, da starejši niso le uporabniki javnih storitev, temveč sooblikovalci (npr. pri medgeneracijskih projektih, izmenjevalnici znanja, pri inkluzivni tematski poti). Na MoF starejši sodelujejo v Mislšču pri iskanju novih idej, sodelujejo pri promociji dejavnosti, na okroglih mizah ...
- c) Starejši študenti sodelujejo v delavnicah in laboratorijih (*living labs*), razvijajo strategijo za novo prakso, ki je lahko za univerzo *platforma za testiranje* inovacij v realnem okolju (npr. pri razvoju novih prostorov za starejše: oblikovanje in spekulativno oblikovanje), e-storitev (tele-medicina). Na Modri fakulteti se je doslej razvil razvojni program za preizkušanje vsebinskega svetovanja za starejše v povezavi z obrnjenim mentorstvom (program IKT-svetovanja). Študenti FF in ALUO so s starejšimi sodelovali pri iskanju inovacij za starejše v lokalnem okolju Novih Fužin v Ljubljani.⁴⁴

43 Michele D'Alema, Ezio Manzini, *Fare insieme. Una nuova generazione di servizi pubblici collaborativi*, Milano: EGEA, Università Bocconi, 2024, str. 10.

44 Muzej v skupnosti, <https://mao.si/razstava/muzej-v-skupnosti-2/> (pridobljeno: 8. 7. 2025).

d) Ker je pomembno, da spremljamo učinke, se razvijejo kazalniki za spremljanje sodelovalne inovacije. Kazalniki niso nujno finančna uspešnost, temveč so lahko kazalniki za socialni kapital, kakovost življenja, zmanjšanje osamljenosti, digitalno vključenost ipd. Raziskovalci lahko razvijejo evalvacijske modele, ki pomagajo javnim organizacijam (knjižnice, dnevni centri aktivnosti ...) razumeti učinke sodelovalnih inovacij v dolgoživi skupnosti. Na MoF se je v prvem obdobju razvil model za spremljanje kakovosti s samoocenjevanjem in spremljanjem zadovoljstva, kot je povedala sodelavka mreže klubov alumnov [1-17]. V naslednjih letih bodo sistem nadgradili in spremljali učinke v lokalnem okolju (npr. spremljanje vpliva izobraževanja na doseganje kazalnikov aktivnega staranja).⁴⁵

Eden od profesorjev je povedal: »*Mnogo naših izkušenj bi lahko prenesli tudi na druge organizacije. Starejši so pripravljeni sodelovati in prispevati pri ustvarjanju starosti prijaznega okolja. Pogosto jih je strah in se ne vključijo, čeprav bi lahko sodelovali.* [1-6].

Podtema 2: Starejši študenti in njihovi učitelji kot soustvarjalci odpora proti neoliberalnim paradigmam v izobraževanju odraslih

Tretje poslanstvo univerze je včasih predmet kritike, ker naj bi se izobraževanje in sodelovanje z okoljem prilagajalo ozkim tržnim zahtevam, kar se kaže v praksi na ravni povezav univerza–industrija–podjetja. Kratke izobraževalne programe vodijo potrebe trga in so del neoliberalnih politik. V nasprotju s tem pa so starejši udeleženci in organizacije za izobraževanje starejših pogosto med najbolj zanimivimi akterji odpornosti proti neoliberalnim politikam v izobraževanju odraslih. Neoliberalne politike navadno zožujejo cilje izobraževanja na konkurenčnost in tržno vrednost znanja, posameznika obravnavajo kot podjetnika, ki je sam odgovoren za razvijanje svojih kompetenc, zanemarjajo socialne, kulturne in emancipatorne dimenzije izobraževanja. Izobraževanje starejših odraslih na MoF pa poudarja prav emancipatorne cilje izobraževanja, opolnomočenje starejših, razvoj aktivnega staranja⁴⁶ in aktivnega državljanstva. Izobraževanje naj prispeva h kakovosti življenja, ne le k zaposljivosti. Učitelji in organizatorji izobraževanja na MoF ugotavljajo, da izobraževanje starejših prispeva k dobremu počutju in zdravju, občutku pripadnosti in povezanosti. Te ugotovitve potrjujejo tudi raziskave v drugih centrih.⁴⁷ Izobraževanje ni le investicija v zaposljivost,

45 Za kazalnike aktivnega staranja glej Active ageing index <https://unece.org/population/active-ageing-index> (pridobljeno: 16. 8. 2025).

46 Koncepta aktivnega staranja ne razumemo le v pomenu podaljševanja dela/zaposlitve, temveč predvsem v pomenu aktivne vloge starejših v skupnosti.

47 Maria da C. P. Antunes, Eduarda M. Maia, Successful ageing: contributions of non-formal (adult) education in a group of older people in northern Portugal, *Educational Gerontology*, 49, 2022, št. 7, str. 579–580.

menijo učitelji na MoF, temveč je kulturna, družbena in politična praksa, ki prispeva k vidnosti starejših.

Oblike izobraževanja so take, da omogočajo individualizacijo učenja in sodelovanje. Temeljne vrednote, ki vplivajo na izbor oblik in metod, niso tekmovalnost, hitrost, temveč solidarnost in sodelovanje. Neoliberalne politike pogosto zahtevajo merljivost in standardizacijo rezultatov (to je enake učne izide) ter merjenje učinkovitosti po tržnih pravilih. Programi za starejše pa delujejo v nasprotju s tem: cenijo individualizirano učenje, kjer so rezultati težje merljivi (npr. izboljšano počutje, socialna vključenost, kulturna ustvarjalnost), upirajo se standardizaciji, ki predvideva, da vsi študenti dosežejo enake rezultate. Prek družbeno kritične paradigme (paradigma kritične pedagogike) ozaveščajo o zlorabah moči, razvijajo kritiko do starizma in umeščanja starejših na rob ali v kulturo nemih.⁴⁸ Praksa MoF ne sledi neoliberalnim načelom, pa čeprav je pod njihovim pritiskom, npr. izrazito projektno financiranje, ki ne omogoča stabilnosti in daljšega načrtovanja.

Intervjuvanci sicer niso eksplicitno omenjali neoliberalnih silnic v izobraževanju, a lahko prek njihovega oblikovanja ciljev, izbora metod in organizacije učenja ter teoretskih okvirov, s katerimi mislijo svojo prakso, spoznamo, da se ne prilagajajo neoliberalnim tokovom v izobraževanju odraslih. Organizacija dela temelji na kolektivni praksi in ustvarjanju prostora za kritično refleksijo. Te ugotovitve so skladne z raziskavami v tujini, npr. Milana in Rapana⁴⁹ predstavita primere univerz za tretje življenjsko obdobje v Italiji, ki spodbujajo socialno vključenost, opolnomočenje in krepitev skupnosti, vrednote, ki ne podpirajo konkurence in tekmovalnosti.

Programi na Modri fakulteti spodbujajo aktivno vključevanje (*active inclusion*), osredotočenost na študenta, formativno spremljanje izobraževanja. Take usmeritve potrjujejo tudi druge raziskave, npr. Glanton.⁵⁰ Učitelji in organizatorji vidijo razvoj izobraževanja starejših v luči humanizma. Nekateri odločevalci v univerzitetni strukturi bi vpeljevali neoliberalne značilnosti iz izobraževanja odraslih tudi v izobraževanje starejših (npr. diskurz o tržni uspešnosti, preverjanje potreb v podjetjih, ustvarjanje »brandinga«, evalvacija učinkov na trgu), vendar učitelji temu ne sledijo. Učitelji na MoF temu zelo nasprotujejo. Ugotovimo lahko, da izobraževanje starejših s svojo prakso gradi družbeno kritično in humanistično paradigmo v okviru tretjega poslanstva univerze.

48 Lyn Tett, Mary Hamilton (ur.), *Resisting Neoliberalism in Education*, Bristol, Chicago 2019, str. 3–4.

49 Milana, Rapana 2019, str. 170.

50 Nuala Glanton, *Adult education in a neoliberal policy paradigm*, *Irish Educational Studies*, 42, 2023, št. 4, str. 799.

Sklepne ugotovitve in priporočila

MoF je nastala kot razvojno raziskovalni projekt, ki je vpeljal novo izobraževalno prakso. Uresničuje znanstvena spoznanja, da izobraževanje starejših odraslih prispeva h kakovosti življenja vseh. V prvih petih letih delovanja se je najbolj razvila mreža neformalnega izobraževanja za starejše po upokojitvi. Na izzive dolgoživosti odgovarja z novo prakso, ki se razvija na različnih fakultetah UL, med katerimi je najbolj dejavna Filozofska fakulteta. Raziskava potrjuje, da je pomembno interdisciplinarno povezovanje in načrtno delovanje kot del sodelovalnih inovacij. Starejši študenti niso le *stranke*, so aktivni soustvarjalci. Uporabljamo lahko različne paradigme za razumevanje, načrtovanje in izpeljavo aktivnosti ter spremljanje kakovosti, na MoF sta najbolj opazni humanistična in družbeno kritična paradigma.

Iz raziskave ugotovimo, da se za nadaljevanje dela odpirajo nekateri izzivi. Ugotovili smo, da so za razvoj Modre fakultete pomembni raziskovanje in partnerstvo z drugimi univerzami ter lokalnimi organizacijami pri razvoju inovacij. Ustvarjalno raziskovalno partnerstvo z lokalnim okoljem in s sorodnimi univerzami ustvarjajo ekologijo učenja in možnosti za hiter pretok znanja. MoF se sistematično povezuje z drugimi univerzami v Sloveniji in z univerzami, ki so članice gibanja AFU. Povezuje se tudi z organizacijami v lokalnem okolju, ki razvijajo izobraževanje in medgeneracijsko povezovanje. Povezovanje se odraža v skupnih programih, monografijah in konferencah. V prihodnosti bi se lahko še bolj intenzivno razvilo sodelovanje s kulturnimi organizacijami, kot so muzeji, knjižnice, galerije.

MoF deluje s projektnimi sredstvi, s šolninami za tečaje in s prostovoljnim delom zavzetih učiteljev, organizatorjev ter študentov. Modeli izobraževanja starejših, ki so tržno umeščeni, so družbeno selektivni in niso priporočljivi za naše okolje, zato bi morali oblikovati financiranje, ki bi omogočilo dostopno izobraževanje za vse, ki se želijo vpisati na Modro fakulteto.

Razviti bi morali širok program za razvoj digitalne pismenosti za 55+ in nabor digitalno dostopnih programov. Digitalne oblike sicer širijo dostop, a hkrati povečajo tveganje digitalnega izključevanja, če starejši niso vešč uporabe digitalne tehnologije. Zaradi dobrih izkušenj z nekaterimi programi (npr. IKT svetovanje) je treba načrtovati dejavnosti, ki so podprte z mentorstvom in svetovanjem. Ugotovitve naše raziskave so skladne z ugotovitvami Unescove raziskave,⁵¹ da potrebujejo starejši intenzivno izobraževanje za razvoj digitalnih kompetenc. Ker se programi na MoF po ciljih razlikujejo od programov v izobraževanju odraslih, mora razviti sistem za spremljanje kakovosti, ki bo poleg

51 *The benefits of lifelong learning for older adults*, UNESCO, glej tretji tematski sklop Bridging the grey digital divide: Enhancing ICT learning for older adults, <https://www.uil.unesco.org/en/thematic-studies-benefits-lifelong-learning-older-adults> (pridobljeno: 9. 8. 2025).

spremljanja števila vpisov, dejavnosti in zadovoljstva z dejavnostjo spremljal tudi vplive na posameznike, organizacijo in skupnost. Pripraviti je treba skupni nabor kazalnikov (npr. zdravje in osamljenost, medgeneracijski kontakti) ter načrt za longitudinalne študije. Pregledna literatura⁵² opozarja prav na potrebo po vpeljava in evalvacij in povezovanju univerz pri razvoju kakovosti.

Zaključek

Univerza ima pomembno vlogo pri raziskovanju in razvoju nove prakse v dolgoživi družbi. Od leta 2012 se razvija gibanje Starosti prijazna univerza, ki je strateški odgovor terciarnega izobraževanja na dolgoživost in pojav dolgega prehoda v starost. Univerza v Ljubljani je leta 2020 z Modro fakulteto začela razvijati novo področje izobraževanja, s katerim spodbuja zdravo in aktivno staranje ter premika starejše v enakovredne odnose z drugimi skupinami prebivalstva.

Za razvoj MoF so bili pomembni interdisciplinarno povezovanje znotraj univerze, dobro partnerstvo z lokalnim okoljem, povezovanje v strokovna združenja in izmenjava znanja ter sledenje znanstvenim spoznanjem o dolgoživosti. Raziskava prispeva k razumevanju izobraževanja starejših (55+) v terciarnem izobraževanju in ponuja izhodišča za prihodnje študije o kakovosti in razvoju vključujočega terciarnega izobraževanja. Koncept starosti prijazne univerze je razmeroma nov, načela starosti prijazne univerze so ambiciozna, a prvi rezultati pri njihovem razvoju po svetu in tudi v Sloveniji kažejo dobre rezultate tako za univerzo kot za okolje in starejše študente.

Viri in literatura

Abdul Rashid Nur Lidiya, Leow Yihong, Klainin-Yobas Piyanee, Itoh Sakiko, Xi Wu Vivien: The effectiveness of a therapeutic robot, 'Paro', on behavioural and psychological symptoms, medication use, total sleep time and sociability in older adults with dementia: A systematic review and meta-analysis, *International Journal of Nursing Studies*, 154, 2023.

Active ageing index, <https://unece.org/population/active-ageing-index> (pridobljeno: 16. 8. 2025).

52 Joann M. Montepare, Kimberly S. Farah, Anne Doyle, John Dixon, Becoming an Age-Friendly University (AFU): Integrating a retirement community on campus, *Gerontology & Geriatrics Education*, 40, 2019, št. 2, str. 181.

Jed Montayre, Della Maneze, Yenna Salamonson, Josh D. L. Tan, Alpha Possamai-Inesedy, The Making of Age-Friendly Universities: A Scoping Review, *The Gerontologist*, 63, 2023, št. 8, str. 1315.

- Age-Friendly University, Ten Principles of an Age-Friendly University*, https://www.afugn.org/principles?utm_source (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Aleffi, Chiara, Paviotti, Gigliola, Tomasi, Sabrina, Ferrara, Concetta, in Cavicchi, Alessio: *Research, education and co-creation: the university in place / Ricerca, formazione e co-creazione: l'universita sul campo*. <https://rivisteopen.unimc.it/index.php/cap-cult/article/view/2426/1722> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Antunes, Maria da C. P, Maia, Eduarda M.: Successful ageing: contributions of non-formal (adult) education in a group of older people in northern Portugal, *Educational Gerontology*, 49, 2022, št. 7.
- Braun, Virginia, Clarke V., Victoria: Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3, 2006. <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1191/1478088706qp0630a?needAccess=true> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Buffel, Tine, Handler, Sophie, Phillipson, Chris (ur.): *Age-friendly cities and communities: A global perspective*, Bristol: Policy Press, 2018.
- Cai Yuzhuo, Lattu Annina: Triple Helix or Quadruple Helix: Which Model of Innovation to Choose for Empirical Studies?, *Minerva*, 60, 2022, št. 2.
- Cogavin, Darren: Labour-power production and the skills agenda in lifelong learning: A critical policy analysis of the Skills and Post-16 Education Act 2022. *Policy Futures in Education*, 22, 2024, št. 5.
- D'Alema, Michele, Manzini, Ezio: *Fare insieme. Una nuova generazione di servizi pubblici collaborativi*, Milano: EGEA, Università Bocconi, 2024.
- DeWalt, Kathleen M., DeWalt, Billie R.: *Participant Observation*, Lanham: Alta-mira Press: Rowman in Littlefield Publisher, 2011.
- European Comission: *The European Higher Education Area in 2012. Bologna Process Implementation Report*, 2012, str. 21, 22. DOI:10.2797/81203, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-statistical-books/-/ec-30-12-534> (pridobljeno 23. 8. 2025).
- Findsen, Brian: Older adults' engagement with higher education: Challenges and opportunities, *Journal of Adult and Continuing Education*, 21, 2015, št. 2.
- Formenti, Laura, Cino, Davide, Loberto, Francesca: Aging and complexity: Reframing older adults' learning through interdisciplinarity lenses, *European Journal for Research on the Education and Learning of Adults*, 16, 2025, št. 1.
- Giang, Huong Le, Aartsen, Marja: Understanding Volunteering Intensity in Older Volunteers, *Ageing and Society*, 44, 2024, št. 8.
- Glanton, Nuala: *Adult education in a neoliberal policy paradigm*, *Irish Educational Studies*, 42, 2023, št. 4.
- Govekar-Okoliš, Monika: Educational role and activities of the Slovenian school museum: views, experiences and suggestions of university students concerning school lessons from the past in the study years from 2014 to 2018, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 27 = 51, 2018, št. 3, str. 165–186.

- Govekar-Okoliš, Monika: Pomen muzejskih učnih ur za izobraževanje visokošolskih študentov = The importance of museum school lessons for the education of higher education student, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 30/54, 2021, št. 2, str. 278–298.
- Govekar Okoliš, Monika: *Zgodovina izobraževanja odraslih na Slovenskem: 50 let andragogike na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani*=History of adult education in Slovenia : 50 years of andragogy at the Faculty of Arts, University of Ljubljana, Ljubljana: Založba Univerze, 2024.
- Kelly, Patricia A., Cox L., Annette, Petersen, Sandra F., Gilder, Richard E., Blann, Amy, Ashley, Autrey E, MacDonell, Kathryn: The effect of PARO robotic seals for hospitalized patients with dementia: A feasibility study, *Geriatric Nursing*, 42, 2021, št. 1.
- Kutsyuruba, Benjamin: Document analysis, *Varieties of Qualitative Research Methods* (ur. Janet Mola Okoko, Scott, Tunison in Keith Walker), New York: Springer, 2023.
- Ličen, Nives, in Mezgec, Maja (ur.): *Homo senescens: dolgoživost in izobraževanje starejših*, Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2022.
- Ličen, Nives, Mezgec, Maja, in Lahe, Danijela (ur.): *Homo senescens II: Izbrane teme*, Koper: Založba Univerze na Primorskem, 2023.
- Ličen, Nives, Furlan, Meta, Mezgec, Maja, Lahe, Danijela, in Štrancar Anže (ur.): *Vedno radovedni: izzivi in priložnosti za učenje starejših odraslih na univerzah*, Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025. <https://ebooks.uni-lj.si/ZalozbaUL/catalog/book/823>
- Merriam, Sharan B., Tisdell, Elisabeth J.: *Qualitative Research. A Guide to Design and Implementation*, San Francisco: Jossey-Bass, 2016.
- Milana, Marcella, Rapana, Francesca: The appropriation of cultural, economic and normative frames of reference for adult education: an Italian perspective, *Resisting Neoliberalism in Education* (ur. Tett Lyn, Hamilton Mary), Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Milazzo, Natalia: Non c'è due senza tre: perché la Terza Missione per le università è importante, e migliora la didattica e la ricerca. *Scienza in rette*, 2025. <https://www.scienzainrete.it/articolo/non-c-due-senza-tre-perch%C3%A9-9-terza-missione-le-universit%C3%A0-importante-e-migliora-didattica-e> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Modra fakulteta*, <https://www.uni-lj.si/studij/alumni/modra-fakulteta> (pridobljeno: 20. 8. 2025).
- Montayre, Jed, Maneze, Della, Salamonson, Yenna, Tan, Josh D. L., Possamai-Inesedy Alphaia: The Making of Age-Friendly Universities: A Scoping Review, *The Gerontologist*, 63, 2023, št. 8.
- Montepare, Joann M., Farah, Kimberly S., Doyle, Anne, Dixon, John: Becoming an Age-Friendly University (AFU): Integrating a retirement community on campus, *Gerontology & Geriatrics Education*, 40, 2019, št. 2.

- Muzej v skupnosti*, <https://mao.si/razstava/muzej-v-skupnosti-2/> (pridobljeno: 8. 7. 2025).
- Načrt za okrevanje in odpornost*, <https://www.gov.si/zbirke/projekti-in-programi/nacrt-za-okrevanje-in-odpornost/> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Pinheiro, Rómulo, Stensaker, Bjorn: Strategic Actor-Hood and Internal Transformation: The Rise of the 'quadruple-helix university'?, *Global Challenges, Local Responses in Higher Education* (ur. Branković Jelena, Klemenčič Manja, Lažetič Predrag, Zgaga Pavel), Rotterdam, Boston, Taipei: Sense Publishers, 2014.
- Prior, Lindsay: Document analysis, *The SAGE encyclopaedia of qualitative research methods* (ur. Lisa M. Given), Los Angeles: Sage, 2008.
- Schreier, Margit: *Qualitative Content Analysis in Practice*, Los Angeles: Sage, 2012.
- Sharit, Joseph, Czaja, Sara: Overcoming Older Adult Barriers to Learning Through an Understanding of Perspectives on Human Information Processing, *Journal of Applied Gerontology*, 39, 2018, št. 3.
- Slowey, Maria, Schuetze, Hans: All Change – No Change? Lifelong Learners and Higher Education Revisited, *Global perspectives on Higher Education and Lifelong Learners* (ur. Slowey Maria, Schuetze Hans), London in New York: Routledge, 2012.
- Srebrna katedra*, <https://www.ff.uni-lj.si/fakulteta/srebrna-katedra> (pridobljeno: 5. 8. 2025).
- Strategija trajnostnosti Univerze v Ljubljani 2025–2030* (2025). https://www.uni-lj.si/assets/Sluzba-za-informatiko/Senat/Mandat-2021-2025/36-seja-Senata/o6._Strategija_trajnostnosti_UL_2025-2030.pdf (pridobljeno: 8. 9. 2025).
- Strategija Univerze v Ljubljani 2022–2027*, <https://www.uni-lj.si/univerza/o-nas/strategija> (pridobljeno: 11. 8. 2025).
- Talmage, Craig A., Mark, Rob, Slowey, Maria, Knopf, Richard C.: Age Friendly Universities and engagement with older adults: moving from principles to practice, *International Journal of Lifelong Education*, 35, 2016, št. 5.
- Tett, Lyn, Hamilton, Mary (ur.): *Resisting Neoliberalism in Education*, Bristol, Chicago: Policy Press, 2019.
- The benefits of lifelong learning for older adults. Thematic studies (2023 to 2025)*, UNESCO, <https://www.uil.unesco.org/en/thematic-studies-benefits-life-long-learning-older-adults> (pridobljeno: 9. 8. 2025).
- The New Map of Life*, Stanford Center on Longevity (2022), <https://longevity.stanford.edu/wp-content/uploads/2022/04/new-map-of-life-full-report.pdf> (pridobljeno: 16. 8. 2025).
- Tronto Joan C.: An Ethic of Care. Generations, *Journal of the American Society on Aging*, 22, 1998, št. 3.
- Tunison, Scott, Content Analysis: *Varieties of Qualitative Research Methods* (ur. Mola Okoko Janet, Tunison Scott, Walker Keith), New York: Springer, 2023.

- Von Bonsdorf, Mikaela, Rantanen, Taina: Benefits of formal voluntary work among older people, *Aging Clinical and Experimental Research*, 23, 2013, št. 3.
- Withnall, Alexandra: Learning in later life: what can universities do?, *Universities and Engagement. International perspectives on higher education and lifelong learning* (ur Field. John, Schmidt-Hertha Bernard, Waxenegger Andrea), London: Routledge, 2016.
- Wikforss, Åsa: *Alternativne činjenice o znanju i njegovim neprijateljima*, Zagreb: OceanMore, 2021.
- Zhou, Fan, Zhang, Hong, Wang, Hong, Feng, Liu Lin, Geng, Zhang Xian: Barriers and facilitators to older adult participation in intergenerational physical activity program: a systematic review, *Aging Clinical and Experimental Research*, 36, 2024, št. 39.